בס"ד

Reponsa of Rav Moshe zt'l

Yaffe Scholars Program January 2015

Rabbi Shmuel Silber - rabbisilber@suburbanorthodox.org

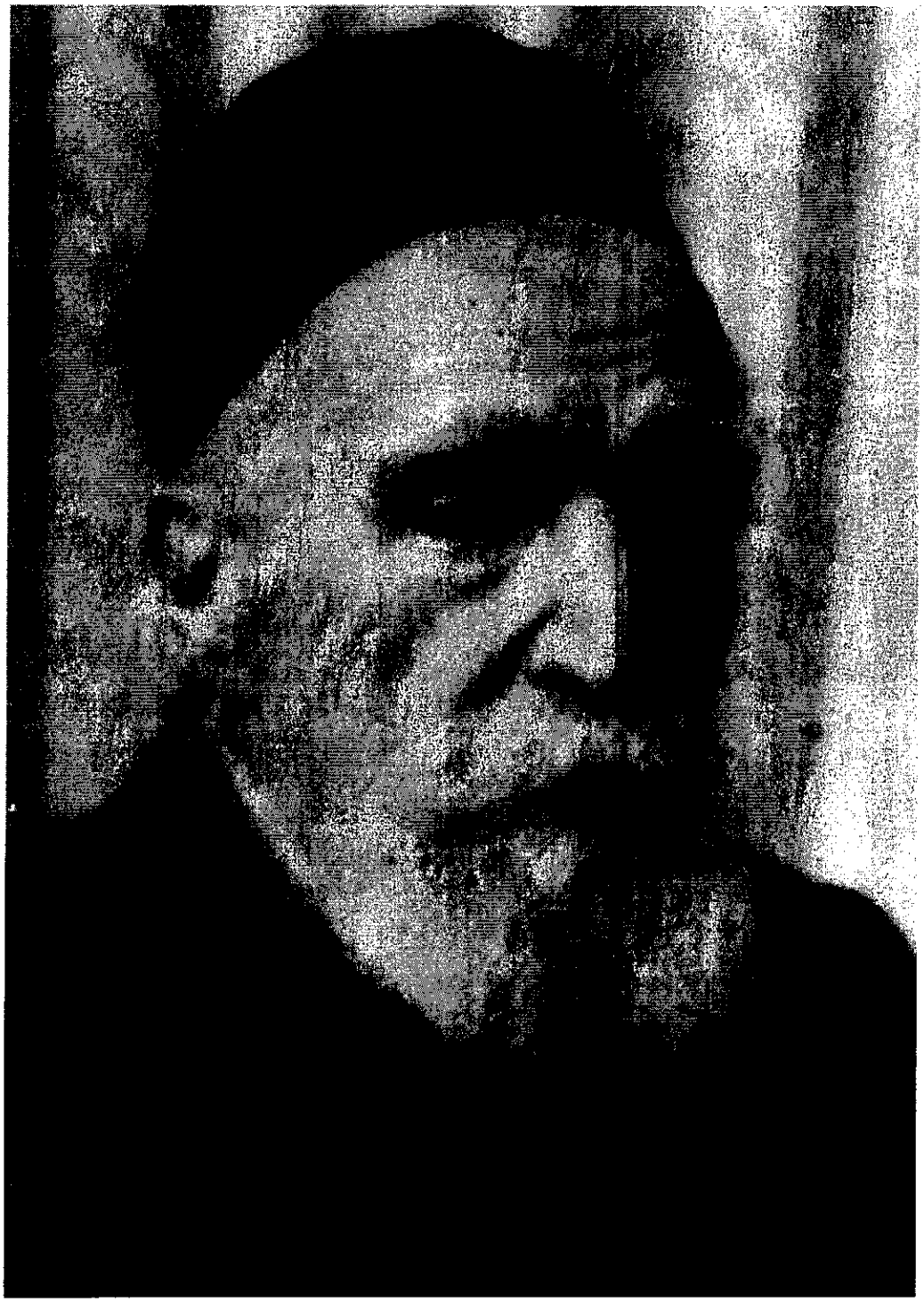

Responsa of Rav Moshe zt'l

Yaffe Scholars Program 5775/2015

January 13, 2015

Rabbi Shmuel Silber
rabbisilber@suburbanorthodox.org, www.rabbisilber.com

1. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן קלב (1976)

קביעת עת המוות בעה"י ה' אייר תשל"ו מע"כ חתני הנכבד והאהוב לנו כש"ת הרה"ג מוהר"ר משה דוד טענדלער שליט"א.

א. הנה בדבר ידיעת מיתת האדם מפורש בגמ' יומא דף פ"ה ע"א בנפל מפולת על האדם שמפקחין את הגל אפילו בשבת ובודקין עד חוטמו, ואיפסק כן ברמב"ם פ"ב משבת הי"ט ובש"ע או"ח סימן שכ"ט סעי' ד' שאם לא הרגישו שום חיות הוא בדין מת שהוא בבדיקת הנשימה, שאף אם הנשימה קלה מאד נמי הוא בדין חי שרואין זה ע"י נוצה וע"י חתיכת נייר דקה שמשימין אצל החוטם אם לא מתנדנד הוא בחזקת מת, אבל צריך שיבדקו בזה איזה פעמים כדבארתי ...

[ב. זהו בסתם חולים שנקרב מצבם למיתה ולא הוצרכו למכונה שיעזרם לנשום, אבל איכא חולים גדולים שלא יכלו לנשום והניחו הרופאים בפיהם מכונה שנושם ע"י זה, שע"י המכונה הא שייך שינשום אף שהוא כבר מת דנשימה כזו הא לא מחשיבו כחי, הנה אם לא ניכר בו בענינים אחרים ענין חיות שנראה כלא מרגיש בכלום אף לא בדקירת מחט וכהא שקורין קאמא כל זמן שהמכונה עובדת עבודתה אסור ליטול מפיו דשמא הוא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינזען /החמצן/ שהיה שם לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת, ואם יחיה היינו שיראו שהוא נושם גם בלא המכונה אך בקושי ובהפסקים יחזירו המכונה עוד הפעם לפיו מיד וכה יעשו הרבה פעמים עד שיוטב מצבו או שיראו שאינו נושם בעצמו כלל שהוא מת.]

ג. אבל זהו באינשי שנחלו בידי שמים באיזו מחלה שהיא אבל באלו שהוכו בתאונת דרכים (בעקסידענט ע"י הקארס) וע"י נפילה מחלונות וכדומה שאירע שע"י התכווצות העצבים באיזה מקומות הסמוכים להריאה ולכלי הנשימה אינם יכולין לנשום וכשיעבור איזה זמן שינשומו אף רק ע"י המכונה יתפשטו מקומות הנכווצים ויתחילו לנשום בעצמם שאלו אף שאין יכולין לנשום בעצמן וגם לא ניכרין בהם עניני חיות אחרים אפשר שאינם עדיין מתים, וכיון שאתה אומר שעתה איכא נסיון שרופאים גדולים יכולין לברר ע"י זריקת איזו לחלוחית בהגוף ע"י הגידים לידע שנפסק הקשר שיש להמוח עם כל הגוף שאם לא יבא זה להמוח הוא ברור שאין להמוח שוב שום שייכות להגוף וגם שכבר נרקב המוח לגמרי **והוי כהותז הראש בכח**, שא"כ יש לנו להחמיר באלו שאף שאינו מרגיש כבר בכלום אף לא ע"י דקירת מחט ואף שאינו נושם כלל בלא המכונה שלא יחליטו שהוא מת עד שיעשו בדיקה זו שאם יראו שיש קשר להמוח עם הגוף אף שאינו נושם יתנו המכונה בפיו אף זמן גדול, ורק כשיראו ע"י הבדיקה שאין קשר להמוח עם הגוף יחליטו ע"י זה שאינו נושם למת.

ד. וגם הערת דבאלו שלקחו מיני סם וכגון הרבה כדורי שינה שעד שיצא הסם מהגוף אינם יכולין לנשום, שלכן יש להצריך שהמכונה תהיה בפיו זמן ארוך עד שיהיה ברור שכבר אין הסם בגוף שיכולין הרופאים לבדוק זה בטפת דם שיוציאו ממנו, ואז יוכלו שלא להחזיר את המכונה לפיו עוד

הפעם ויראו שאם אינו נושם כלל הוא מת ואם נושם אף רק בקושי הוא חי ויחזירו המכונה לפיו עוד הפעם. הכו"ח חותנך אוהבך בלו"נ, משה פיינשטיין.

2. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עג

א. שני חולים שאחד צריך לרפוי בודאי והוא רק לחיי שעה, והשני ספק אם צריך לרפוי זה אבל יכולין לרפאותו, איזה מהם קודם.

ב. ובדבר שני חולים, אחד שלפי אומדנא דהרופאים הוא רק ריפוי לחיי שעה להאריך ימיו במה שאפשר להם, ולפעמים הוא רק לסלק ממנו היסורין אבל צריך לטיפול נמרץ, והשני לפי האומדנא שלהם יכולין לרפאותו אבל אין ידוע להם אם יצטרך לטיפול נמרץ כזה שעושין בבית החולים בהיחידה לטפול נמרץ (עמירדזענסי רום), ויש שם רק מטה אחת בהיחידה, מי קודם להכניס לשם לטיפול הנמרץ בתחלה כשבאו בבת אחת, ובדיעבד כשבא רק אחד והכניסוהו ועדיין לא התחילו לטפל בו ובא השני.

ג. הנה נראה לע"ד שאם באו שניהם בבת אחת, היינו קודם שהכניסו האחד מהם צריך להכניס בתחלה את מי שלדעת הרופאים הנמצאים שם יכולין לרפאותו אם גם לחולה זה צריך להתחיל תיכף אם יש צורך אף מספק,

ד. ואם כבר הכניסו שם את החולה שלדעתם הוא רק לחיי שעה אין מוציאין אותו משם, בין שהכניסוהו כדין מחמת שעדיין לא היה שם חולה השני, ובין שעשו שלא כדין, בין שוגגין או מזידין אין מוציאין אותו משם. והטעם פשוט דודאי חיי הראוי להתרפא ולחיות כל ימי חייו הראוין שיחיה כדרך סתם אינשי עדיפא מאלו שעומדין למות מצד חולי שלהן שלא ידוע להרופאים רפואה למחלתן, אבל זה הוא לעלמא, דלהחולה עצמו ליכא חיוב להציל נפש אחרים בנפשו, וכיון שהכניסוהו להיחידה לרפאותו כבר זכה בהמקום, לא מיבעיא כשהוא משלם בעד הזמן שנמצא בבית החולים, בין שאינו משלם שמרפאין שם בחנם, ואף אם רק לעניים בחנם והוא עני מ"מ כבר קנה במה שהובא שם להיות שם הזמן שצריך להיות שם והשעבודים שיש על ביה"ח והרופאים דשם לרפאותו ואינו מחוייב ואולי גם אסור שיתן את זכותו שעי"ז יחיה החיי שעה שהוא הזמן קצר שאפשר לו לחיות לחולה אחר אף שראוי לחיות כשיתרפא כל ימיו הקבועים לו.

ה. ומסתבר דאף אם השני שאפשר לרפאותו הוא נמי עתה מסוכן גדול שצריך להכניסו מתחלה לחדר היחידה נמי אין להוציא את הראשון שנמצא שם אף שחייו הוא רק חיי שעה לפי אומדנתם, שהרי גם להציל ודאי אינו מחוייב החולה בנפשו, ורק קודם שהכניסו לשם את החולה דהוא רק לחיי שעה יש להכניס תחלה את החולה המסוכן שיש לרפאותו תחלה אף שבא לשם אח"כ.

ו. אבל הוא דוקא באופן שלא ידע החולה המסוכן שלפי אומדנות הרופאים א"א לרפאותו דאם ע"י זה יודע שא"א לרפאותו הרי יתבעת שבשביל זה יש לחוש שיקרב מיתתו ויטרף דעתו שאסור בכל אופן, ומחמת שיותר מצוי שאינו יודע מצבו דהא זהירין מלגלות לו, וגם אסור לגלות לו, לכן יש להקדים להכניסו לחדר היחידה למי שבא תחלה, ואף כשהחולה יודע מצבו נמי יש לחוש שיטרף דעתו שיאמר שכבר מחשבין אותו כמו שאינו שאין מתעסקין עמו, שלכן למעשה כמדומה שרחוק הדבר שלא יגרע מצב הראשון כשיכניסו קודם את השני וממילא יש להם להכניס את מי שבא ראשון אף כשהחולה דסוברין שא"א לרפאותו בא תחלה. אבל צריכין למצוא עצה שלא יחסר טפול הצריך גם לשני אף כשיהיה במקום אחר אם אפשר.

3. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן פ'

4. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יא עמוד ב

ואמר עולא: שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן, ואלו הן: עור לפני הדורסן, ותריסי חנויות, וחזרת רטיה במקדש.

5. רש"י מסכת ביצה דף יא עמוד ב

התירו סופן - שאינו צורך יום טוב.

משום תחלתן - שהוא צורך יום טוב, ואי לא שרית סופן - לא עביד תחלתן.

עור לפני הדורסן - הותרה שטיחתן משום שחיטתן.

תריסי חנויות - הותרה חזרתן משום סלוקן.

וחזרת רטיה - בשבת פרק כלל גדול (עה, ב) אמרו: הממרח רטיה בשבת - חייב משום ממחק.

במקדש - לכהן שלקה בידו, וצריך לעבוד עבודה וליטול רטיה מעל ידו, שלא תהא חציצה בין ידו לעבודה - מחזיר הרטיה לאחר עבודה, דאי לא שרית ליה להחזירה - לא שקיל ליה מעיקרא.

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן פט

7. אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קלב

8. Reb Moshe: The Life and Ideals of HaGaon Rabbi Moshe Feinstein (194-195)

A *"Machmir"*

IN THE FORMATIVE YEARS OF HATZOLAH, THE WORLD-RENOWNED VOLUNTEER medical emergency service, it was Reb Moshe who established the halachic guidelines for responding to calls on Shabbos. At a meeting between rabbanim and Hatzolah coordinators, a rav suggested to Reb Moshe that he was being lenient with regard to *Hilchos Shabbos*. Reb Moshe rose and declared, "I am not a *meikil* in *Hilchos Shabbos*; I am a *machmir* in *pikuach nefesh* (saving a life)."

A short time later, Reb Moshe sent a message to Rabbi Heshy Jacob, coordinator of the Lower East Side's Hatzolah division, asking if he could become an official member of Hatzolah. Rabbi Jacob asked Reb Moshe's grandson, Rabbi Mordechai Tendler, to explain the request. Rabbi Tendler said, "Your work is *pikuach nefesh* and the Rosh Yeshivah would like to be a part of your work." Rabbi Jacob replied that as Hatzolah's supreme halachic authority, Reb Moshe surely was a member.

סכנה הוא מוכרח להחזיק לו אף בחלול שבת באיסור דאורייתא, וכ"ש כשנזדמן איזה אסון סמוך לביתו שקורין לרופא הסמוך יותר מאחר דלא מתקבל במדינותינו הדשים שאמר אביי הוא סכנה ממש גם בעצם לגופו ממש מקרובי החולה, וגם אם הוא אינו חושש שותנא סכנה לו בעצמו יש לחוש לאיבה גדולה כל כך מצד אנשי המדינה וגם מהממשלה שיש וראי לחוש גם לעניני סכנה מתוצאות זה, ואף שהתוס' שם ד"ה סבר תמהין איך אפשר להתיר משום איבה איסורא דאורייתא, כפי המצב במדינותינו בזמן הזה איכא מצד איבה סכנה גדולה אף במדינות שהרשות לכל אדם מישראל להתנהג בדיני התורה, שהוא עכ"פ שלא כשע"י זה לא יריצה להציל נפשות. ופלא על הגאון הנ"ח (מ"ב סי' ש"ל ס"ק ח') שכתב דהא הרופאים אפילו היותר כשרים נוטים כמה פרסאות לרפאות עכו"ם ושוחקין סממנים בעצמן ומסיק דמחללי שבת גמורים הם במזיד אף שהיה איבה מזה, הא ברוסלאנד בעירות הקטנות שהיה רק רופא אחד לכל הסביבה הרי וראי ברור אם לא היה הולך לרפאות את העכו"ם היה ברור שהיו הורגין אותו בטעמתם שגרם מיתה לבנם ובתם וכדומה וגם שופטי המדינה לא היו מענישין אותם כל כך או לגמרי לא היו מענישין את העכו"ם שהיה הורגו ואפילו באופן שהשופטין היו מענישין באיזה עונש קל הא היה שייך לחוש שיהרגהו בצנעא, וגם הא חזינן שחשש לזה פן יעשה איבה מזה שלכן הדפיס למטה הגה על זה שכוונתו הוא רק במדינת אנגליא. ואם לא היה זה חשש סכנה לכלל ישראל לא היה צריך להגיד זה, וכיון שאיכא עכ"פ ספק הא אף בשביל ספק קטן הוא לקולא בפ"נ. ועיין בחת"ס חיו"ד סימן קל"א שכתב בפירוש ואם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא. ולשון הדברי חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ד) אחר שכתב דמשום איבה לא מחללינן שבת באיסור דאורייתא שמסיק, אך המנהג ברופאים שמקילין ושמעתי שהוא מתקנות ארצות להתיר להם, שלכאורה לא מובן איזה תקנה שייך בזה, וצריך לומר שכוונתו שאף שסובר בעצמו דאין לחוש לסכנה בשביל איבה, מ"מ לא אמר למחות ברופאים שמקילין דהוא משום דלא ברור לו שליכא חשש סכנה מהטעם דאומדנא שלו שאין לחוש לסכנה הא היה זה רק על מקומו שאולי היה במקומו והסביבה הרבה רופאים ולא היה איכפת להו כל כך שאף שהראי ניתוסף שנאה יותר בשביל זה הוא שנאה בעלמא כמתם שמעולם מעכו"ם לישראלים שיש שונאים ביותר שמ"מ אין בזה ענין סכנה, אבל ידע שוודאי איכא מקומות שלא מצוי רופאים שיש שם חשש סכנה, אבל כתב שנוהגין הרופאים להקל גם במקומו ואינו מחזה בהם כי שמע שאיכא תקנה להתיר להם בכל מקום מסעם שלא יטעו להחמיר אף במקומות שהאיבה יביא לסכנה, כהא דמצינו בט"ז סימן שכ"ח סק"ה שאף במזומן נכרי יעשו גדולי ישראל ומביא מהא דנמצא הרבה פעמים בגמ' נמצאת מכשילם לעתיד לבא, וכ"ש בזה שאיכא כשלון גם תיכף משום שמצוי חולי עכו"ם מסוכנים בכל מקום וזהו טעם תקנת וארצות ואין זה ענין תקנה אלא מעיקר הדין לדידהו ולשון תקנה הוא על שיפרסמו זה, (עיין במנחות דף ס"ח ע"ב איכא לשון התקין לכוונה זו). הדברי חיים בעצמו אולי היה סבור דממקום למקום לא יבואו למילף עכו"ם לא מיחזה אף במקומו שלא היה חשש סכנה, אבל בזמננו יש לחוש לסכנה כמדומני בכל מקום, וגם מצד פרסום הידיעות ע"י העתונים תיכף מה שנעשה בכל העולם איכא המכשול למילף ממקום למקום וגם הסתה להגדיל השנאה עד לרציחה גדול ע"ז לכן פשוט שבזמננו יש לדון זה כסכנה ממש, ויש להתיר כשנזדמן זה.

מה ששמע בשם האדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א שלא יקחו שכר עבור הריפוי דאי אסור להרויח מחלול שבת אלא שצריך לעשות רק מדין הצלה, וגם הוא עצה טובה שלא יבא למעשה ולומר שיש בזה חשש סכנה אבל לומר שע"ז יהא מלאכה הצריכה לגופה אין זה נכון לע"ד, וסברת טהרת המים דבשביל פ"נ הוא מלאכה שא"צ לגופה היא סברת מהרי"ק (סי' קל"ז) עיין בתשובותי אג"מ ח"א דאו"ח סימן קכ"א.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן פ

(A) יצאו להציל מתי מותרין לחזור למקומן

סוף חדש סיון תשל"ח.

מע"כ נכדי היקר הרה"ג ר' מרדכי טענדלער שליט"א.

(B) הנה בדבר אלו שנתאגדו בנוא יארק וברוקלין לחבורה להצלת נפשות באשר שכמה פעמים אירע בכאן שאוכלוסי ישראל בחסד השי"ת הם מרובין, שאדם אחד בין בבית בין ברחובות פוסק מלנשום וכשמביאין לו שמה תיכף מיכל המצן (אקסיגזומן טענק) ועוד מיני כלים מדברים המרפילין תיכף ממש הוא הצלה גדולה ויש שיותר לא צריך ויש שמועיל עד שיוכלו להביאו לרופאים באיזה בית חולים שבענין זה הוא ממש הוריות אף לרגעים נחוץ מאד לקיים נפשו, ובלא זה עד שיבואו רופאים מבית החולים ומבתיהם נמשך זמן עד שכבר אין תועלת, וראי דבר גדול הוא ויישר חילם וכחם ויתברכו מהש"ית כל החברים שנתאגדו לעשיית עניני הצלה אלו לשם שמים להצליח במעשי הצלתם ולהתברך בכל.

(C) וכשאירע זה בשבת ויום טוב ומצוי גם שיארעו שנים ושלשה במשך השבת בלילו ויומו הרי וראי לילך עם מיכל החמצן למקום שנמצא החולה תיכף בין למקום קרוב מאד שהצורך הוא שהחבר שנודע ראשון ילך תיכף למקום שנמצא עם המיכל ביידו שהוא הרצאה והכנסה לכרסלית ואף לה"ר ועוד מלאכות הצריכין לכך שהוא בענייני חשמל (עלעקטרי) וכדומה ובין למקום רחוק אף במקצת שאם ילך ברכב (מאשין) יהיה זה אף רק במשהו זמן קודם אף שניתוסף הרבה מלאכות בהולכת הרכב בהבערת הנעז ובכבוי הא ליכא שום ספק דאפילו כמה מלאכות גדולין בשבת לפקוח נפש אפילו לספק רחוק וכ"ש בזה שהקדימה הוא עיקר גדול בהצלה זו, ואף אם ברצה יבא אף בלא רכב בקרוב הרי יהיה עיף ולא יוכל לעשות מה שצריך, אך אם הוא ביום שמצוי נכרים ובאופן שמכיר שאין לחוש לשמא הוא חשוד לגזילה ולרציחה וראי טוב שיקח את הנכרי שיוליך את הרכב אבל כשהוא בלילה ואף ביום כשאינו ראוה נכרי שמכירו וראי אין לו לבקש נכרי שיש לחוש שישתהא איזה זמן, ואע"ג דאיתא ביומא דף פ"ד ע"ב אין עושין דברים הללו ע"י נכרים מ"מ אם יש להשיג תיכף נכרי להוליך את הרכב אף שהט"ז סימן שכ"ח סק"ה פליג על הרמ"א וסובר שאף שאפשר ע"י נכרי נמי בלא אחר כלל נמי יעשה הישראל בעצמו מחשש שמא אתה מכשילן לעתיד לבא ולבסוף מסיק שיש לחוש גם שלא יעשנה בזריזות כל כך, מ"מ לענין הולכת רכב כשיש צורך שאינו ענין ההצלה ממש ואיכא בזה חלול שבת אף שאין צורך להחולה כגון לענין העמדת הרכב במקום שיניחהו יותר מצד הנהלת העיר, שענין המחשבה איך לעשות להקל האיסור נמי הוא שיהי' קצת ולא ירגיש בשיהוי זה וגם בעצם הולכת הרכב לא שייך ענין שיהוי דכל מהליך רכב מהליך במהירות האפשרי, טוב יותר ע"י נכרי כשמצוי ליקחנו תיכף בלא איחור אבל כשיש קצת שיהוי א"צ לחכות אף רגע אלא יהליך בעצמו את הרכב.

(D) אבל עיקר מה שיש לדון הוא לענין החזרה לביתו ממקום החולה כשהוא במקום רחוק וא"א לילך רגלי ואף אם אינו רחוק כל כך אבל הוא בלילה שיש לחוש לילך רגלי מצד הרוצחים שמצוין עתה ולהשאר שם כל השבת ואף רק זמן גדול כעד היום ואף באם כשיצטרך לשהות בזה זמן גדול יש לחוש שבני ביתו לא יניחוהו בפעם אחר וגם שהוא עצמו יתרשל, אם יש להתיר לבא בחזרה בנסיעה ברכב. וזה פשוט שבמקום ריבוי האוכלוסין שמצוי שאפשר ליארע לעוד אינשי שיש צורך גם למיכל כי לא הכינו עוד מיכל שיש צורך גדול להביא המיכל בחזרה ברכב אבל הנידון הוא כשיש עוד מיכל בהמקום שנמצאים חברי אגודת הצלה זו וגם יש עוד חברים מאגודת הצלה זו שהוא רק לענין איש זה אם רשאי לחזור בנסיעה ברכב בכלל וגם אם ליכא נכרי שאפשר לסמוך עליו מצד חשש ההתרשלותו. הנה מפורש בתוס' עירובין דף מ"ד ד"ה כל שכתבו הא דלא חשיב ליה בפ"ק דביצה (יא:) גבי הנך ג' דהתירו סופן משום תחלתן דזה אינו חדוש וכל הנהו צריכי, ופשוט שכוונת התוס' בזה שפשיטא להו דהוא משום דהתירו סופן משום תחלתן אף דבגמ' אמר דלמא להציל שאני דהוא דוקא להציל מאורבים עכו"ם שנפלו על ישראל שיש לחוש שמא ירדפו אחריהם וכעובדא דמייתי שבאותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זין וכדפרש"י דרישא מי שיצא ברשות אירי בעדות החדש ובחכמה הבא ליילד, והוא משום דלתוס' דגם סיפא דכל היוצאין להציל אירי גם בחכמה הבאה ליילד והתירו אפילו לחזור למקומה אף שליכא חשש סכנה כשתשאר שם שהוא רק משום דהתירו סופן משום תחלתן, וכן מפורש בחדושי הרשב"א בביצה דף י"א ע"ב ד"ה בפלוגתא שכתב בפירוש בהקושיא אמאי לא השיב הא דתנן בעירובין כל היוצאין חוזרין למקומן חכמה הבאה ליילד הוי טעמא דהנך נמי משום דהתירו סופן משום תחלתן, ותירץ דהתם פשיטא דהא תנינן להו וליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחלתן ומאי קמ"ל, היינו שפשיטא להו דכל היוצאין להציל שהוא סתם הצלות אינו דוקא בלהציל מן הגייס שבאים להלחם על איזה עיר שהוא הצלת רבים ולא מצוי כל כך שאינו ברוב הצלות שהוא גם בהצלת יחיד והם מצוין ביותר כחכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה וגם מן הגייס מצוי יותר בעת שלום שאיזה גזלן אחד או שנים נפלו על איזה איש אחד או שנים שכשבאו להציל הרגו את הגזלנים הרוצחים שאין לחוש כלל לשמא יבואו עוד עכו"ם לנקום בישראל נקמת הגזלנים שהרגו ולא אנקמי דאיירי דוקא בבאו גייס גדול של עכו"ם להלחם בכל העיר שלזה יש לחשוש שאף אם נצחו אותם והצילו את ישראל מבני עיר זה יש לחוש שיחזורו לרדוף אחריהם, ולכן פשיטא להו לתוס' ולרשב"א שאיירי ברוב עניני הצלה ובשעת שלום והוא גם בהצלת יחיד שנמי חוזרין למקומן שהוא רק מטעם התירו סופן משום תחלתן. עכ"פ מפורש בתוס' ורשב"א שמותר לחזור אף רק משום חשש התרשלות דזהו ענין התירו סופן משום תחלתן, התוס' כתבו דאין בזה חדוש כלל, ומלשון הרשב"א משמע שהפשיטא הוא לא מצד שלא צריך להשמיענו דין זה אלא דפשיטא זה מטתני' דעירובין משום דליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחלתן, ויותר נראה דגם זה אינו חדוש דכתבו התוס' הוא כדכתב הרשב"א שאינו חדוש לפרש טעם זה במתני' דהא מסקי וכל הנהו צריכי כדאמרינן התם שהוא רק לענין שטעם המשנה הוא משום דהתירו סופן משום תחלתן דאמר שם בביצה על כל מתני' דהקשה שם על עולא

דאמר ג׳ דברים התירו סופן משום תחלתן עוד לפני הדורסן ותריסי חניות חזרת רטיה במקדש מאי קמ״ל עולא דא תגינא כולהו ותירץ משום דיש גם לפרש מטעם אחר קמ״ל עולא שהוא משום דהתירו סופן משום תחלתן וכן הקשה על רחבא א״ר יהודה דמוסיף פותח חביתו ומתחיל בעיסתו על גב הרגל מאי קמ״ל תגינא ותירץ משום דאפשר לפרש מטעם אחר קמ״ל דהוא מטעם התירו סופן משום תחלתן הרי הא דאמרינן התם הוא כהרשב״א שא״כ גם בתוס׳ צריך לומר דזה אינו חדוש לפרש כן במתני׳ אף שבעצם הדין הוא חדוש.

וצריך לפרש לדידהו סוגיית הגמ׳ דמקשה על הא דוכל היוצאין להציל חוזרין למקומן ואפילו טובא כשביתן רחוק יותר מאלפים והא אמרת רישא אלפים ותו לא וע״ז אמר הגמ׳ ומאי קושיא דלמא להציל שאני דרישא ביצא ברשות לעדות החדש שדוחין את השבת על מהלך לילה ויום שלא שייך להתיר להם איסורין שאינו בדין דחיה שהוא לאחר שבאו, ורק נתנו להם מתקנת ר״ג אלפים אמה לכל רוח שאיסור דרבנן זה לא אסרו להם, ול״ד לאיסור לצאת חוץ לאלפים אמה שאף שהוא ג״כ מדרבנן דהוא איסור מהיותר חמורים דאית לו אסמכתא בקראי.

וגם מסתבר לע״ד שאין תקנת ר״ג בבאין להעיד על עדות החדש שידחה איסור זה דרבנן אף שלשאר מצות דאורייתא אף למצות מילה לא נדחה שום איסור דרבנן מאלו שאין הכרת לדחייתם במצות מילה דהיה אפשר לעשותן מע״ש, אלא שתתקין להתחשיב כלא נאסר כלל להם דהתקין שיתחשב להם שכן היה תחלת הדין, דהא לכאורה קשה מאד לשון המשנה ולא אלו בלבד אמרו אלא אף חכמה הבא לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת .ומן הדליקה הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח, הא ודאי חכמה הבאה ליילד והמציל מן הגייס וכדומה עדיפי מלילך לעדות החדש ואם נזדמן למי שראה את החדש שצריך לילך להציל נפש ולרפאה ממחלה מסוכנת ודאי מוכרח לילך להציל נפשות אף שלא יהיה שום צד לעדות החדש ואם התקין לבאין להעיד לעדות החדש כ״ש שיש לו להתיר להולכין להציל נפשות, ואף שיש אולי לדחוק דיש לחוש יותר שיתרשלו מלילך להעיד לעדות החדש משיתרשלו לילך להציל נפשות, לא מסתבר דהרי לעומת זה החשש דשמא יתרשלו לילך לפקוח נפש אף שהוא חשש קטן ראוי לחוש לו יותר דהרי מחללין שבת לפ״ג אף על חשש קטן מובא כדאיתא במתני׳ דיומא דף פ״ג ע״א שנמצא מחשש התרשלות הקטן להציל נפשות עדיף לחוש לו מחשש גדול לעדות החדש.

ולכן נראה לפרש שכוונת המשנה הוא להוכיח שזה שביצא חוץ לתחום אין לו אלא ד׳ אמות לא היה זה איסור קבוע ומחולל בכל אופן כהא דעצם איסור לצאת חוץ לאלפים אמה וכהוצאה לכרמלית וכדומה רוב איסורין דרבנן, ומה שמותר לילך להצלת נפשות הוא מחמת שפ״ג דוחה את השבת אף איסורין דאורייתא, שלכן אחר שבא לשם ואין לו צורך לענין הצלתו מה שיאסר לילך חוץ לד׳ אמות היה אסור, אלא אמרו חכמים שהיו עוד מלפני ר״ג מתחלת התקנה לאסור למי שיצא חוץ לתחום לצאת מד׳ אמותיו שלהיוצאין לפ״ג יש להם אלפים לכל רוח, שלכן התקין ר״ג שגם ליצאו ברשות לעדות החדש משום שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת דגמי יהיה כלא אסרו מעולם שרק בשביל זה יהיה להם אלפים לכל רוח במקום שבאו דאיסור ממש אפילו דרבנן אין להתיר כשליכא ענין הדחוי, ואם לא היה באיסור זה יוצא כן הכלל מתחלת התקנה לא היה שייך להתיר יצא ברשות אף למצות עדות החדש אף שהיה זה צורך גדול כדי שלא ימנעו מלבא כשידמן בשבת. והוי פירוש לשון ולא אלו בלבד דיצאו לעדות החדש היינו שר״ג התקין להתיר אלא אף חכמה הבאה לילד והבאין להציל שיש בהם ענין פ״ג שאמרו חכמים הראשונים להתיר גמי אף שבשבילן לא היו צריכין חכמים להוציאן מכלל תקנת האיסור, דאף אם היה תקנת האיסור שליצא מתחומו שאין לו אלא ד׳ אמות בסתם גמי היו מותרין לילך אלפים לכל רוח כאנשי העיר שבאו לשם מצד החשש דשמא יתרשלו לבוא לעתיד לבוא מאחר דהוא ענין פקוח נפש, מ״מ אמר ר״ג שלא עשו כן אלא אמרו חכמים שהתקינו שלאלו לא התקינו איסור זה כלל אלא מתחלת אמרו שהם כאנשי העיר, ואף שנזדמן שכבר נעשה מעשה שנמצא שכלפי שמיא היה גלוי שלא הוצרכו לילך כלל שלילך יותר אחר שנזדמן שנעשה מעשה אין להתיר אף שנמצאים רחוק מן העיר כשליכא סכנה מלהיות שם עד מוצאי שבת, ולחוש שמא ימנעו בשביל זה מתחלה לצאת מביתם משמע שכיון שזה אינו מצוי כלל שבאמצע הדרך יודעו בברור מאיש נאמן שנעשה מעשה, דהא אף כשיש רק קצת ספק מחייבין עדיין לילך למקום המעשה, ובשבת לא מצוי שיהיה שם אנשים נאמנים בדרכים, אין לחוש לשמא ימנעו לעתיד בשביל חשש רחוק זה, דמ״מ ליכא עליהו האיסור דכשיצא מתחומו אפילו באונס אין לו אלא ד׳ אמות מאחר דבתחלת תקנת איסור זה אמרו חכמים שתיקנו איסור זה שליכא על היוצאין ברשות התורה אלא שיש להם אלפים לכל רוח כאנשי העיר שממילא איכא בכלל זה גם שאם נזדעו באמצע הדרך אחרי שכבר יצאו מתחומם יש להם אלפים לכל רוח ממקום שנאמר להם. וממילא היה שייך מה שהתקין ר״ג שאף כשיצאו ברשות לעדות החדש שאיכא ענין דחיית איסורין יותר ממה שמוכרח להמצוה דהוא רק ההליכה לשם שגמי הם בכלל אלו שלא אסרו עליהו דאף שחכמים דמתחלת שתיקנו לא הוציאום.מן הכלל התקין שיתחשב זה כהיסת

הדעת ושגגה שלא הוציאו גם זה מכלל האיסור אלא גם זה הוא בכלל יצא ברשות שיש לו אלפים לכל רוח. והוא פירוש נכון וברור.

וניחא לפ״ז מה דלא חשיב להא דר״ג התיר שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח בפ״ק דביצה בהדי הני דהתירו סופן משום תחלתן משום דבנתינת אלפים לכל רוח שהתקין ר״ג לא התיר איסור אלא שבשביל סופן אמר שאין זה ענין דחיית איסור לדידהו אלא שליכא איסור אבל איסור הא לא התיר להן, ובעירובין אה״נ דלא הקשו מדין זה שיש להן אלפים לכל רוח כלל אלא מהסיפא דכל היוצאין להציל חוזרין למקומן דרק זה דהתירו לחזור למקומן אפילו טובא הקשו משום דאיסור תחומין דאלפים הוא איסור קבוע ומחלל לכל בכל אופן אלא שהתירו לדחות מחשש התרשלות גם החזרה הוא שייך להחשיב בכלל אלו שהתירו סופן משום תחלתן אבל מרישא לא הקשו והוא מטעם דכתבתי, התוס׳ דר״ה כ״ג ע״ב אולי מאחר שמה שלא תיקנו מתחלה היה זה משום תחלתן נמי ניחא להו יותר לומר דהוא משום דפשיטא דבשביל טעם זה דמשום תחלתן הוא.

אבל אמר בגמ׳ בעירובין שהקושיא היתה מהצלה על הצלה דר״ג הא הוכיח מחכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס שג״כ לא התירו להם איסור דחוץ לאלפים אחר שהצילו אלא רק שלא תיקנו לאסור עליהו האיסור דיוצא חוץ לאלפים אין לו אלא ד׳ אמות והכא תנן דיוצאין להציל דהוא חכמה הבאה לילד אף לחזור למקומן אף שהוא טובא יותר מב׳ אלפים. ואף שבעצם לא קשה דהא ודאי איכא חלוק ביוצאין להציל דבאלו הצלות שלא ידוע כמה זמן שייך שימשך כגון חכמה הבאה לילד שלא ידוע כמה זמן הוא דלטעמים נמשך משעה שהתחילו תבלי לידה גם יותר ממעל״ע והחכמה יודעת זה הרי באה מתחלה אף לישב שם יותר מיום השבת, וכן הבא להציל מן הגייס ומן הנהר נמי לא שייך שידעו כמה זמן ימשך זה, ואף מן המפולת ומן הדליקה הרבה פעמים אין ידועין דאם נפלו עליו גל גדול הרי אפשר לימשך ג״כ יותר מיום השבת, ואף בדליקה אפשר שתעשה דליקה גדולה שימשך יותר מיום השבת שאלו כיון שידעו מזה ומ״מ באו כאיזב התורה להצלת נפשות ולא נתרשלו, לא שייך לחוש לשמא יתרשלו כשיעזור להם השי״ת ונגמרה מלאכת ההצלה בזמן קצר אם יהיו נאסרין לחזור למקומם דהרשלנין הרי גם כשנתירם לחזור יתרשלו ולא יצאו כלל מחמת דידעו שאפשר שתמשך זמן גדול ויראי ה׳ שבאו אף שידעו דהוא מלאכה קשה ואפשר שתמשך זמן גדול הרי לא יתרשלו גם כשיהיו אסורין מלחזור כשנגמרה מלאכת ההצלה בזמן קצר דהוא עוד נקל מלעשות מלאכה, שלכן רק מה שיש להקל עליהו בלא איסור שיוכלו לצאת מהד׳ אמות שהוא ב״כ צער בלא צורך דהוא בזה שלא תיקנו מתחלה עליהו דיצאו ברשות האיסור יציאה מד׳ אמותם הקלו לעושי מצות, אבל לא שייך להתיר להם לעבור איסור יציאה חוץ לאלפים שזה הא נאסר בכל אופן ורק שנדחה בשביל פ״ג שלחזור שאינו שוב פ״ג לא שייך שידחה. וגם אפשר שלצאת חוץ מד׳ אמות אף כשיצטרכו להיות שם כל יום השבת איכא זמנים קטנים שלא יצטרכו לעבוד במעשה הצלתם וכשיהיו אסורין לצאת מד׳ אמותם הוא הוספת צער על עבודתם שבאו, לזה איכא אולי גם חשש קטן דהתרשלות לא אסרו מתחלה עליהו יציאה מד׳ אמות אלא נתנו להם אלפים כאנשי העיר ואם הוא בדרך שיהיה להם אלפים לכל רוח במקום שנמצאין. ואם הוא הצלה כזו שידוע היה שהוא רק לזמן קצר כגון רופא שבא לראות את החולה ולעשות סמי רפואה שידוע שכל צורך ביאתו להפ״ג הוא זמן קצר, וכן לפייס איזה ממונה מהשלטון שכעס על איזה ישראל ורוצה לדונו בהריגה שדרך הפיוס הוא במתנה חשובה שיביא לו או ע״י מכירו שיעזילו בקשותיו שהוא רק לזמן קצר, וכדומה הרבה אופני הצלות שידוע שהוא רק זמן קצר אם נאסור לחזור לפקומו יש לחוש להתרשלות שבזה התירו סופן משום תחלתן. וצריך לומר דהוא משום דסתמא תנן במתני׳ דכל היוצאין להציל דמשמע דאיכא דבר שכולן שוין מטעם לא פלוג ולא יהיה דבר זה תלוי באומדנא דאינשי, וע״ז א״ר יהודה אמר רב שלענין חזרה בכלי זיינן שוין דאסור להנית הכלי זיין בשום מקום ולא לסמוך על אומדנא דאינשי שאין שוב מה לחשוש, אבל לענין חזרה לביתם שהוא יותר מאלפים תלוי אם הוא הצלה כזו שהיו סוברין שאפשר שיצטרכו לשהות שם יותר מיום השבת אסורין לחזור לבתיהן ואם הוא הצלה כזו שהיא רק לזמן קצר יהיו מותרין, ומה שחוזרין בכלי זיין שנאמר בלשון תקנה הוא דאסרו בתקנתם לסמוך על האומדנא שאין מה לחוש דהא ודאי בראשונה שהיו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה הא גמי ידעו דאף בשביל חשש קטן מותר לחלל שבת שא״כ ודאי היו מניחין שם אחרי שהיה ברור להם שאין מה לחוש אבל כיון שאירע פעם אחת שהכירו בהן ארבים שלא כמו שחשבו באומדנא שלהם גזרו בתקנתם שאסור לסמוך על שום אומדנא הברורה שממילא נחשב כל הנחת כלי זיין מידם אפילו אחר שכבר הצילו לסכנה שמותר ממילא לחלל שבת, כן נראה מוכרח הפירוש אליבא דתוס׳ עירובין והרשב״א.

ולסאורה פירוש זה מוכרח בגמ׳ דלפרש דלמא להציל שאני כפרש״י דהבא להציל שאני הוא דיש לחוש שמא אויבים ירדפו אחריו הלכך אפילו טובא יכנסו לעיר, לא מובן מאי כוונתו אם הוא לעיר שנלחמו עליה ואיירי שבני העיר הוכרחו לצאת מהעיר לרדוף יותר מאלפים מחוץ לעיר ונצחו אותם שם שהיה רחוק

מהעיר והתיר להם ליכנס להעיר שהוא יותר בטוח מלהשאר חוץ לעיר הוא דחוק שכמעט אינו כהמציאות דאין יוצאין מחוץ לעיר להלחם ואם אירע שיצאו פשיטא שהוא סכנה ומאי קמ"ל, וברש"י ודאי אין לפרש כן דהא כתב בלשון יחיד שמא אויבים ירדפו אחריו הרי משמע דבני העיר לא יצאו מעירם אלא לגרשם מהעיר. ואם הוא להעיר שיצאו משם, הא אדרבה אם יש לחוש שמא האויבים ירדפו אחריהם כשיראו שיצאין מן העיר הרי עדיין לא היתה הצלה גמורה, וצ"ע כוונת רש"י, ואולי כוונתו דלזה שבא להציל והציל יש לחוש שאותו ירדפו אויבים העכו"ם ביותר למסור אף נפשם עליו להורגו וכשיהיה כאן יש לחוש שאף שכבר יראו העכו"ם להלחם על העיר יארבו אחריו לבד בסתר והוא לא יחוש כל כך ליתר לכן טוב לפניו יותר כשיתחזור לביתו שרחוק מהם ולא ידע להם ויטב לעשות בסתר שלא ירגישו בם שלכן מותר לחזור לביתו אף שהוא יותר מאלפים, אבל הוא דחוק דאם יש לחוש לזה פשיטא ומאי קמ"ל דבשלמא בחזרה בכלי זיין הוא חדוש גדול דאף שברי לפי האומדנא גזרו שלא לסמוך על האומדנא ואסור להם להניח כלי זיינם מידם וגם שאין צריכין בשביל זה להשאר במקום שנלחמו אלא שמותרין לחזור להעיר אם יצאו משם לצורך ההצלה אף שיעברו על איסור הוצאה והכנסה וטלטול ד' אמות ברה"ר אף שלפי האומדנא ליכא סכנה כשישארו שם, אבל לחזור לביתו שהוא חוץ לאלפים לא נאמר בגמ' תקנה כזו שמסתבר שאם ברור שאין מה לחוש אסור מצד פ"נ אם ליכא היתר מעצם החזרה לפ"מ דסובר רש"י לדחוי הגמ' אלא דאיירי שיש לחוש שא"כ פשיטא, וצ"ע.

וכן מה שפי' בתירוץ רנב"י דכאן בנצחו ישראל אלפים ותו לא ובנצחו אוה"ע חוזרין למקומן ואפילו טובא לא טובן דאם אוה"ע נצחו וא"א לעמוד כנגדם הרי כל אנשי העיר צריכים לברוח ולא שייך להלק בין אנשי העיר להבאים להציל ולא שייך לקבוע מקום, וגם פשיטא הוא ומאי קמ"ל, וגם הא משמע דהבאין להציל הצילו ולא כשלא הצילו. ולפ"מ שפירשתי לתוס' הרשב"א נראה לפרש דדאי איירי בהצילו אותם אבל החלוק הוא דבנצחו ישראל ממש היינו שיד ישראל תקיפה לא רק בזמן שתקיפה ממש היינו בזמן הבית ובזמן שלום ואירע שבאיזה מקום נפלו נכרים על איזה עיר ובאו ממקום אחר והצילום אלא אף כשנמצאים ישראל תחת יד מלכי אוה"ע אבל תחת מלך חסד שאינו מניח להעכו"ם להלחם עם ישראל אך אירע באיזה מקום נפלו נכרים ובאו ממקום אחר והצילום חוזרין למקומן אף שרחוק, משום שבאופן כזו יכולו שלא יצטרכו להיות שם הרבה כי הרי יראים לשהות וגם אפשר שהיו סבורין שיותר קרוב שלא יצטרכו לשהות ולכן מותרין לחזור לביתם אפילו טובא, וכאן איירי כשנצחו אוה"ע דיושבין במדינה שאין המלך מקפיד על זה שהנכרים נופלים על ערי ישראל אף שאינו מסייע אותן אבל לא יענישם שאין הנכרים שנפלו יראים שא"כ הרי יותר היה להם לחשוב שיצטרכו לשהות הרבה דלכן אסור לחזור למקומן כשהשי"ת עזר להם והצילו בזמן קצר אין חוזרין למקומן אלא נותנין להם אלפים לכל רוח, וזהו פירוש נכון. עכ"פ לתוס' עירובין והרשב"א ביצה ברור שבענין הצלה שא"צ לשהות התירו לחזור אף באיסור דאורייתא דתחומין י"ב מיל ואף שיצטרך לחרוצא והלכניס ולהעביר ד' אמות דכלי הזיין, שא"כ גם בהצלה זו שברוב הפעמים הצורך לשהות יש להתיר לחזור עם הרכב כשאין יכול להשיג נכרי שיוליכנו ברכב אף רק בשביל זה שיש לחוש לסופן משום תחלתן, וכ"ש כשא"א לו להשאר שם מפני חשש ליססים ורוצחים שמצוי בשנים אלו במדינתנו וגם כ"ש כשצריכין שמיכל התמצן יהיה בחזרה כדלעיל.

והנה הרמב"ם פ"ב משבת הכ"ג כתב על מי שיצאו לעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד העכו"ם בשבת וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבא והוא כשיטת התוס' והרשב"א, וסזבר כן בהלכו לעזור להם כשצרו על איזה עיר שהוא ענין מלחמה עם הרבה עכו"ם שודאי היה להו ספק דשמא יצטרכו להיות שם יותר מזמן השבת דעכ"פ יש לחוש להתרשלות כשלא יניחום לחזור לבתיהם כשיעזור להם השי"ת שיצילו בזמן קצר. אבל קשה לכאורה ממש"כ הרמב"ם פכ"ז הי"ז דכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם או מן הנהר או מן המפולת יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו, שמשמע שאסור להם לחזור לבתיהן, ורק אם היתה יד עכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זיינן, ומש"כ בהגהות יד איתן בס"ב דקיצר רבינו כאן וסמך אמה שכתב בס"פ כ"ז דהיינו דוקא כשהן מתפחדים לישב במקומן שהצילו בו לבד שהוא דחוק גדול לא נכון כלל, דהא איכא הרבה חלוקים מש"כ בפ"ב ולא כתב בפכ"ז ומש"כ בפכ"ז ולא כתב בפ"ב, דבפ"ב לא כתב שלחזור למקומן הוא דוקא כשיד העכו"ם תקיפה ולא כתב כשהיו מפחדים, וכתב פעם שהוא כדי שלא להכשילן לעתיד לבא, ובפכ"ז כתב אם היתה יד העכו"ם תקיפה וכתב והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו, ולא כתב טעם כדי שלא להכשילן, וגם עצם מעשה ההצלה הוא אחרת דבפ"ב הוא בעכו"ם שצרו על עיר ישראל ובפכ"ז ביוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם. ובכלל לא טובן דאם איירי גם בפ"ב במתפחדין לשבות במקום שהצילו הרי הוא סכנה להשאר שם לשבות ולמה הצרך לטעם שלא תהא מכשילן שהוא טעם להתיר אף בליכא שום חשש סכנה, וגם לא מפני התקנה בשביל המעשה שהיה שאין צורך לשום

תקנה בזה, דהתקנה היה לזה שאסרו לשום אינשי לסמוך על האומדנא שלהם ולהניח הכלי זיין מידיהם כמפורש בלשון הברייתא שגם מתחלה לא היו מניחין הכלי זיין כשלא אמדו שליכא שום חשש דגם דורות הראשונים ידעו שנדחה שבת בשביל ספק נפשות וגם הא איירי בעובדא שחללו שבת להצלת ישראל, אלא כשאמדו בדעתם שאין שוב מה לחוש הטמינו הכלי זיין, ואירע פעם זה האחת שטעו באומדתן שאין מה לחוש, שלדינא היה מקום לומר שאין לחוש בשביל פעם אחת שטעו כיון דמשמע שמתחלה כבר נזדמן איזה פעמים שלא נאמר בפעם השני הכירו בהן אויבים אלא פעם אחת דמשמע שכבר אירעו הרבה פעמים שהיתה אומדנא שלהם נכונה שא"כ אף שאין הולכין בפ"נ אחר הרוב אפשר היה לן להתיר מאחר שמה שאירע היה משום טעות שאפשר אין לחוש לטעות כשיאמרו שברי להם שאין מה לחוש משום שדעתן יותר גדול, והתקינו שאסור לשום אדם אפילו הם רבים לסמוך על אומדנתם שאין מה לחוש ולהניח הכלי זיין מידם, ותקנה זו לא היתה אלא רק על הכלי זיין שלהיכן שילכו יהיה הכלי זיין אצלם, אבל לא שייך תקנה זו שיחזורו למקומם הרחוק יותר מאלפים, דהא אדרבה בשביל זה דיש לחוש שעדיין לא עברה הסכנה מאנשי העיר שהיו בסכנה הרי יש להם להיות כאן ולא שילכו מכאן לבתיהם, ואיך שייך להתיר להם עוד איסורים וכמפורש ברש"י בכלי זיינן למקומן הוא רק האלפים דשרי להו, עכ"פ לא מתורץ כלום בדברי היד איתן לבד שכל דבריו מוקשין.

וגם באליהו רבא סימן ת"ז לא ראיתי שום תירוץ על הרמב"ם, וגם עצם דבריו מוקשין דהוא מפרש נצחו אוה"ע הוא במקום זה שהלכו להציל ולא יכלו להציל ונשאר עוד בקושיא על לשון הרמב"ם פכ"ז שכתב ואם היתה יד העכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו שהוא סתירת דברים ועל הלבוש דפסק בנצחו כותים והצילו ישראל הוזרין למקומן עי"ש, דהא ודאי איירי דנצחו ישראל במקום זה דאם נצחו כותים איך רשאין לחזור למקומן הא צריכין להיות פה לעוזרם ואם א"א לעזור הרי גם אנשי העיר צריכין לברוח ומ"ש הם מאנשי העיר, וגם מה שייך איסור תחומין אף בלא חזרה למקומן הא צריכין לברוח למקום בטוח אפילו יותר מי"ב מיל אם ליכא מקום בטוח, שלכן בהכרח איירי שבמקום זה הצילו ישראל אך כיון שבעצם הם בגלות תחת מלכי עכו"ם שאף שלא יסייעום מ"מ לא איכפת להו שיהרגו מישראל מתפחדים לישב שם וצ"ע דבריו לנו בעניותנו.

והנכון בשיטת הרמב"ם דבעכו"ם שצרו על איזה עיר הרי אלו שבאין להציל צריכין לגרש את העכו"ם שהם מחוץ לעיר וכשבאו לשם אנשים בכלי זיין שבכחם בעזר השי"ת להרגם ולגרשם הוא זמן קצר ברוב הפעמים, וכשיראו שבאין לעזרה לא יבואו שוב שלכן יש יותר לתלות שידעו שעל זמן קצר הלכו לשם דלכן רשאין לחזור לבתיהם אפילו יותר מאלפים ויותר מי"ב מיל ממעם כדי שלא להכשילן לעתיד לבא ואף אם נימא שהיה לתן ספק שמא יצטרכו לשהות סובר נמי דיש לחוש להתרשלות כדלעיל, ובכלי זיין שמותר הוא מצד התקנה. ובפכ"ז לא הזכיר עכו"ם שצרו אלא כל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם שלשון זה משמע שכבר נלחמים בעיר שאיכא שם כמה מקומות דכל בית ובית הוא מקום בפני עצמו ויכולין להתחבא והמצילין צריכים לחפש בכל הבתים והחצרות ובכל המחבואות שאפשר ואי אפשר להם לידע איך שניצולו עד זמן גדול שלכן אף שאירע שנגדעו שכל העכו"ם כבר הלכו מהעיר בזמן קצר לא התירו להם לחזור לבתיהם שליכא חשש התרשלות מאחר שבתחלה הלכו על דעת כך כדלעיל. ובהא דרנב"י מפרש הרמב"ם כרש"י דבנצחו ישראל יש להם אלפים והוא מטעם דבארתי דליכא היתר דסופן משום תחלתן משום דידעו שיותר נוטה שיצטרכו לשהות עד אחר השבת. אבל בנצחו אוה"ע והיינו שהמלך לא איכפת ליה שיסלו על ערי ישראל אף שאינו מסייען דיש לחוש שיחזורו אבל אנשי העיר בשביל חששא כזו לא יברחו מבתיהם שהוא דבר קשה מאד לפניהם אבל אנשי העיר האחרת שאין להם צורך להיות בכאן דאדרבה הם דרים בעיר האחרת הרחוקה אשר אין שכניהם העכו"ם רשעים מתפחדים מאחר דיש לחוש שיבואו עוד הפעם אין לחייבן להשאר שם מאחר שלפי שעה הצילם ובשביל שלא יבואו עוד הפעם הא אין לחייבן דהא אין לחשש זה סוף שלכן גם בני העיר אין יכולין לחייב את אלו שבאו מעיר אחרת שיהיו שם יותר אלא צריכין לצאת מן העיר, שלכן הם רשאין בשביל חשש קטן לילך לבתיהם אף שבני העיר רשאין להשאר בעירם, שזהו חדוש גדול דאיכא חשש פ"נ שאלו שקשה להם לילך מכאן מפני שהוא מקום דירתם רשאין להשאר בעיר ואלו שבאו ממקום אחר להצילם והצילו בפעם זה רשאים לחלל שבת ולחזור לבתיהם משום החשש שיחזורו, ודין זה הוא דין בעצם לא מעגין תקנות וחששות דהתרשלות דלכן אם גם הם אינם מפחדים לשבות שם משום דליכא חשש אסור להם לחזור אלא יש להם אלפים לכל רוח וזהו באור מוכרח וגם נכון ברמב"ם, וא"כ גם להרמב"ם ברור שבעובדא דידן מותרין לחזור כדי שלא להכשילן לעתיד לבא.

זקנך אוהבך בלו"ב,

משה פיינשטיין

הרב יוסף שלום אלישיב

_____

לשאלה

הנה אם אינו יודע מה שם הנולד לא יכול לקרוא לו בשם אחר אבל אם יודע מה שם הנולד אפילו אם אינו יודע אם הוא זכר או נקבה

הנה יש"ט הקדוש הקדים לבוא אל הקדוש ר' אברהם מלאכי ז"ל ובאו אל הבית ביחד ואמר לו הרב מלאכי ר' אברהם מלאכי ז"ל אל יבוא אל הבית אם לא יבוא הרב הקדוש ר' אברהם מלאכי ז"ל